

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

HLAKOLA/TLHAKUBELE 2017

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 25.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka hloko pele o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng la bone, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.

3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Sengolwa sa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)

4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO
Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso TSE PEDI.
Thothokiso eo o sa e rutwang – O TLAMEHA ho araba potso ena.

KAROLONG YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO
Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA
Araba potso E LE NNGWE.

5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PADI) kapa SENOLWA SA BOHOLOHOLO LE YA C (TSHWANTSHISO/TERAMA)

- Araba dipotso tsa padi le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
- Araba potso E LE NNGWE E TELELE ya moqoqo le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA C. Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho etsa kgetho ya hao.

6. BOLELELE BA DIKARABO

- Potso e telele ya moqoqo wa Thothokiso e lokela ho arajwa ka mantswa a 250–300.
- Dipotso tse telele tsa moqoqo tsa Padi/ya Sengolwa sa Boholoholo le Tshwantshiso/Terama di lokela ho arajwa ka mantswa a 400–450.
- Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.

7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka hloko.
8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.
9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:

KAROLO YA A: Metsotso e 40
KAROLO YA B: Metsotso e 55
KAROLO YA C: Metsotso e 55
11. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlalishitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO			
Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tsena.			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. 'Boshodu'	Potso e telele ya moqoqo	10	6
2. 'Setsokotsane'	Dipotso tse kgutshwane	10	6
3. 'Kgutlela hae'	Dipotso tse kgutshwane	10	7
4. 'Mahlomola a Afrika'	Dipotso tse kgutshwane	10	9
MMOHO LE			
Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHILE HO ARABA potso ena.			
5. 'Tshaba kwae'	Dipotso tse kgutshwane	10	10
ELA HLOKO: Araba potso E LE NNGWE E TELELE le E LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba e kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso E LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.			
KAROLO YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO			
PADI: Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
6. <i>Botsang lebitla</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	11
7. <i>Botsang lebitla</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	11
8. <i>Diepollo</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	13
9. <i>Diepollo</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	13
10. <i>Mme</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	15
11. <i>Mme</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	15
KAPA			
SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.			
12. <i>Ke Qati e a Lomisanwa</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	17
13. <i>Ke Qati e a Lomisanwa</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	19
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA			
Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
14. <i>Seyalemoya</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	21
15. <i>Seyalemoya</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	21
16. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	23
17. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	23

ELA HLOKO: DIKAROLONG tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e nngwe e lokela ho ba ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa moqoqo kapa TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na efela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (√)
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o di rutilweng</i>) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A: THOTHOKISO (<i>eo o sa e rutwang</i>) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	
B: PADI (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	6–11	1	
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	12–17	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.			

ELA HLOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le e NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba potso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

BOSHODU – PM Ramathe

- 1 Boshodu ba ntena ba nteka,
- 2 Ba nteleka ba ntahla,
- 3 Boshodu ba nkgapa ba mphahla,
- 4 Boshodu ba lerato maikutlong a ka,
- 5 Ka utlwa ka pelo nama ya paka,
- 6 Ka kgala sa Adama le Eva mafahla,
- 7 Boshodu ba mafufa ho fahla,
- 8 Ba fahla ntjhome bophoqo a baka,
- 9 Ka utswa ka fetoha sesomo,
- 10 Ka fetella ka ba mothemelle,
- 11 Boshodu ba ka ba ba mmooko feela,
- 12 Ba pheulwa ke moya e se lesiba selemo,
- 13 Ka sala ke itlhophere ke sa lle,
- 14 Ke sa lle ka boshodu fela sa ditjaka mofela.

Thothokisong ena sethothokisi se hlahisa mookotaba wa ho tenwa le ho lekeha ke boshodu. E sekaseke, mme o hlalose kamoo sethothokisi se sebedisitseng **mekgabisopuo**, **sehalo le maikutlo** ho hlakisa mookotaba ona. Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 250–300.

[10]**POTSO YA 2: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE**

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

SETSOKOTSANE – PM Ramathe

- 1 Jo, rona nthwana tsa batho,
- 2 Ra le bona la moepa monyolosa thaba,
- 3 Tsokotsane sa mohlolo ho tuba,
- 4 Sa tuba ho paka mapalesapelo,
- 5 Tsokotsane sa mohlolo ho phoqa,
- 6 Sa phoqa mmaditshibana hoja a itebetse,
- 7 Ditsuonyana a di phutha mofela,
- 8 Tlase mapheo ya eba letlaburu.

- 9 Tsokotsane sena ke se jwang banna,
 10 Ke se soto se soro sa dipolayano,
 11 Tsokotsane sa diboko le menyepetsi bathong,
 12 Tsokotsane sa dillo le mahlomola diphooolong.
- 13 Shebang hodimo le bohe dipampiri ho pheuwa,
 14 Di pheuwa sa masiba ntho tse bobebe,
 15 Di pheuwa di bapala sa mafokotsane nonyana tsa pula
 16 Tsokotsane sa fiela mabala diotlwaneng.
- 17 Batho ba phasaphasa sa makodikotwana,
 18 Ra baleha tau ya moya setshosa,
 19 Setshosa sa mmopi dibopuweng,
 20 E, sona tsokotsane sa Phato pudula marole.
- 21 Tsokotsane sa komello ho sotla,
 22 Sa sotla tsa Ntate diruuwa,
 23 Sa silafatsa a maphodi metsi,
 24 Sa siya dillo le ditsikitlano tsa meno.

- 2.1 Qolla lentswe le sebedisitsweng ke sethokhokisi molathothokisong wa 1 le bontshang qenehelo. (1)
- 2.2 Ke sebetsa sefe sa bothokhokisi se sebedisitsweng molathothokisong wa 10? (1)
- 2.3 Lentswelekgohledi lena 'mofela' le hlahellang molathothokisong wa 7 le sebedisitswe ka moelelo ofe? (1)
- 2.4 Bolela hore ke phetapheto ya mofuta ofe e sebedisitsweng melathothokisong ya 11 le 12, o be o bolele bohlokwa ba yona meleng eo. (2)
- 2.5 Bolela mofuta wa karaburetso o hlahellang temanathothokisong ya 4, mme o hlalose hore e thusa jwang ho hlakisa moelelo wa thothokiso ee. (2)
- 2.6 Ke mokgabisopuo ofe o sebedisitsweng molathothokisong wa 18? (1)
- 2.7 Hlalosa mookotaba wa thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE. (2)
- [10]**

POTSO YA 3: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KGUTLELA HAE – PM Ramathe

- 1 Kgotla hle, kgotla ngwana monna,
 2 Boela hae o le bale tsa maoba diqabang,
 3 Boela hae o tlohele tsa kgale ditshotleho,
 4 Kgotla o kgotlele Kanana fatsheng la dinotshi.

- 5 Hopola baena morao ho sotleha,
6 Ba hlorige ba hopotse moholo,
7 Hopola lerato la batswadi sebele,
8 Hopola tswelle le o nyantshitseng ho opa.
- 9 Tsa tshotlo di hate o di bipe,
10 Ha se tsa hao feela,
11 Ke kobo anela lefatshe bophara.
12 Ditshokelo tsa moya, pelo le mmele.
- 13 Lebala mehwabadi metopa,
14 Lebala menyepetsi ho rotha,
15 Tlohela ho hlwephetsa mamina,
16 Ditshokelo ha se tsa hao o le mong.
- 17 Sello sa hao ho hlomola,
18 Sa sisinya maikutlo sa thonkgamaqeba,
19 E, o lla o tsetselela nnete.
20 Hoba nnete ke mohalakanane.
- 21 Kelellong ya hao ho ngotswe,
22 Ho thadilwe tsona tsa maoba ditsetlebo,
23 Re ka di bala, letsatsi ho dikela,
24 E, hoba nnete ke tsenene e a hlaba.

- 3.1 Kgefutsohare e sebedisitswe molathothokisong ofe temanathothokisong ya 1? (1)
- 3.2 Qolla sekapuo se sebedisitsweng molathothokisong wa 4 o be o hlalose hore se sebedisitswe ka sepheo sefe. (2)
- 3.3 Ke sebetsa sefe sa bothothokisi se sebedisitsweng molathothokisong wa 8? (1)
- 3.4 Molathothokisong wa 18 ho sebedisitswe mofuta ofe wa phetapheto ka mantsoe ana 'Sa sisinya maikutlo sa thonkgamaqeba'? (1)
- 3.5 Ke maikutlo afe ao sethothokisi se lekanang ho a hlalosa ka ho sebedisa lentseleleko hore lena 'hlwephetsa' temanathothokisong ya 4? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 3.6 Bolela hore ke mofuta ofe wa karaburetso o hlalolang temanathothokisong ya 5. (1)
- 3.7 Ke molaetsa ofe o fetiswang ke mongodi ka thothokiso ee? (2)

[10]

POTSO YA 4: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

MAHLOMOLA A AFRIKA – T Leballo

- 1 Batho kajeno ke metwaitwai,
- 2 Batho kajeno ke bohloa o hlomolle,
- 3 Ke bona bothuube ha e na tsatsa,
- 4 Ba twaila ba batla kgutso le kgotso,
- 5 Morao ba siile ditopo diphiphitha,
- 6 Morao ba siile matlo masupi.

- 7 Dithunya di lla lethwathwarathwara,
- 8 Kanono di kgabola lethwathwarathwara,
- 9 Bana le basadi ba matha lepatlapatla,
- 10 Bana kajeno ke dikgutsanakgudu,
- 11 Bana kajeno ke tshepe tsa moemanosi,
- 12 Basadi kajeno ke bahlolohadi.

- 13 Batho shebang mapetlelong thoto ke tseo,
- 14 Thoto ke topo tsa bana ba masea ho hlomola,
- 15 Thoto ke topo tsa batho pakamahlomola,
- 16 Sabole di benya sefubeng sa batswetse,
- 17 Madi a masea a ba qaphaletsa difahleho,
- 18 Hlooho tsa batho di kgaolwa lenyelenyele.

- 19 Bomadimabe ke ba eng Afrika?
- 20 Dintwa ke tsa eng ho ma-Afrika?
- 21 Le bolayana keng bana ba thari?
- 22 Le lwantshana ke eng bana ba mpa?
- 23 Le tsekisana eng bana ba lefaso?
- 24 Afrika ha e lale makwala re none.

- 4.1 Ke mokgabisopuo ofe o sebedisitsweng molathothokisong wa 2? (1)
- 4.2 Ke mofuta ofe wa phetapheto e hlahellang melathothokisong ya 5 le 6? (1)
- 4.3 Bolela mofuta wa karaburetso o sebedisitsweng molathothokisong wa 7. (1)
- 4.4 Bohlokwa ba lebitsomararane lena 'pakamahlomola' molathothokisong wa 15 ke bofe? (2)
- 4.5 Bolela hore mantswe ana, 'lethwathwarathwara le lepatlapatla' a bopa bokgabo bofe ba bothothokisi, o be o hlalose hore a thusa jwang ho hlakisa moelelo wa thothokiso ee. (2)
- 4.6 Fana ka moelelo o otlohileng o fumanehang molathothokisong wa 22. (1)
- 4.7 Mookotaba wa thothokiso ena ka ofe? O hlalose ka polelo E LE NNGWE. (2)

[10]**MMOHO LE**

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

ELA HLOKO: O TLAMEHA ho araba potso ena.

POTSO YA 5: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

TSHABA KWAE – LS Booyesen

1	Motjha o motle, o a rateha,
2	Se senye botle ba hao ka kwae,
3	Kgalala tse ngata di ile ke yona.
4	Tshaba kwae o phele halelele.
5	Kwae e sentse ba bangata batjha,
6	Dihlooho ke majwe di hana thuto,
7	Motho o batla mesi e mmedi.
8	Tshaba kwae o phele halelele.
9	Ngwana meno a matsho ke a podi,
10	A mabe ke mosidi feela,
11	Ha a tsheha re bona seretse sa mokgwabong.
12	Tshaba kwae o phele halelele.
13	Moya wa moeka ke seputa,
14	Ha a bua, re kwala dinko,
15	Hano la ngwana le nkg'a nakedi.
16	Tshaba kwae o phele halelele.
17	Motho ha se ho hohlola bosiu,
18	Matshwafo a fedile ke mohlehlo,
19	Ke dikgwele a tamukane hampe.
20	Tshaba kwae o phele halelele.

- 5.1 Qolla molathothokiso temaneng ya 1 moo ho sebedisitsweng kgefutsohare/sejura. (1)
- 5.2 Bolela bohlokwa ba anastrofi e sebedisitsweng molathothokisong wa 5. (1)
- 5.3 Mokgabisopuo o hlahellang molathothokisong wa 10 o bitswa eng, mme o thusa jwang ho matlafatsa moelelo wa thothokiso ee? (2)
- 5.4 Bolela mofuta wa karaburetso o fumanwang temanathothokisong ya boraro o be o hlalose bohlokwa ba yona temanathothokisong eo. (2)
- 5.5 Bokgabo ba bothothokisi bo hlahellang qetellong ya temanathothokiso ka nngwe bo bitswa eng? (1)
- 5.6 Qolla mola temanathothokisong ya 5 moo ho sebedisitsweng lepata. (1)
- 5.7 Fana ka molaetsa wa thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE. (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, ya mofuta wa potso e telele ya moqoqo kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba mofuta wa dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PADI**POTSO YA 6: POTSO E TELELE YA MOQOQO****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Tharahano ke karolo ya poloto eo mathata a mophetwa wa sehlooho a hlwang mekwalaba ho yona, ha **sehlohlo** sona e le moo ditaba di fihlellang tsullung. Sekaseka padi ena, mme o bontshe kamoo bophelo ba Tsietsi le Tseleng bo ileng ba rarahana kateng, le kamoo e fihlang sehlohlong kateng. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA A

Ha Tsietsi a le lemo di tsheletseng ha qala ho buisanwa ka tsa ho kena sekolo ha hae. Kotsi a re a hle a ngodiswe a le lemo di tsheletseng jwalo ka bana ba bang, empa Mmamasolomane a re ho sa le ho tsho ho Tsietsi, a ke ke a bona letho. O tla mpe a ngodiswe selemong se tlang. Hona jwale ho mo lekaneng ke hore a nne a feralle lebaleng mona motsheare ha batho ba le siyo, a lebele ntlo, a rathe patsi, a kute jwang, a kge metsi, a fiele, a hlatswe dijana, a be a alole le dikobo. Ha e le tsa sekolo tsona a ke ke a di nepa ho hang. Ho sa le ho tsho haholo. 5

'Empa maobanyana mona o itse Tsietsi ke motsofe, ha e sa le lesea,' ho rialo Kotsi ka ho makala ho hoholo. 'Kajeno o se o re ho ho tsho, a ke ke a bona letho. Hantlentle o motho ya jwang? Ke eng e ka o hloka nnete? Na Tsietsi ke motsofe kapa ke lesea? Ke batla hore kajeno o bolele hoo e leng taba, o se ke wa nna wa dikoloha.' 10

'Tsietsi ke lesea, e bile ke motsofe,' ke yena Mmadibakiso eo, a se a itshwere thekeng.' Tsietsi ke lesea ditabeng tsa sekolo. Ke sa pheta ke re teng ho sa le ho tsho, a ke ke a bona letho. Empa Tsietsi ke motsofe bakeng sa hore a ka pharama mona, a ja monakaladi wa kebolelwa. 15

- 7.1 Ke ka lebaka la eng ha Mmamasolomane a ne a sa rate ha Tsietsi a iswa sekolong? (1)
- 7.2 Bolela hore lehloyo leo Mmamasolomane a neng a e na le lona ho Tsietsi le ne le bakwa ke eng. (1)
- 7.3 Kgohlano e neng e le pakeng tsa Kotsi le Tsietsi e ile ya fediswa ke eng? (1)
- 7.4 Ho bolawa ha Tseleng ho bile le seabo sefe semelong sa Tsietsi? (2)
- 7.5 Ho kgaoha ha lerato la Makgaola le Mohanuwa ho ntsheditse kgohlano pele ka tsela e jwang sengolweng sena? (2)
- 7.6 Ho sebetsa ha Tsietsi ha lekgowa le bitswang Pieterse ho bakile tharahano pading ena ka tsela e jwang? (2)
- 7.7 Ke lewa lefe le neng le sebediswa ke Tsietsi nako le nako ha a ne a batla ho phelephanyetsa dira tsa hae? Hlalosa. (2)
- 7.8 Maele a Basotho a re 'Leshala le tswala molora.' Nnetefatsa maele ana o ipapisitse ka botho ba Ramatlotlo le moradi wa hae Mohanuwa. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA B

Batho ba se ba phela ka ho ikgakanya matsatsing ana. Tsipane le yena o ne a se a tseba ho ikgakanya. O ne a tseba le ho iphetola sehole sena se tswang dinqhenqhe. Maoba mona o tswa pholosa Tsietsi ho se ho le hobe haholo. Tsietsi o ne a kene ka khefing ho reka dijo, athe ha a elellwe hore Mohanuwa le Tjhaile Sekolokoto ba ntse ba mo setse morao ka lenyele. Tsietsi a ka be a shwele hona mohlang oo. Ho ne ho se kamoo a ka phonyohang kateng hobane o ne a furalletse. 5

Tsipane o ile a ba bona a le sebakana. O ile a potlaka ho leba ho bona. Eitse ha a se a le haufi ke ha a iphetola sehlotso sena se nyoketsang, seo e bileng eka ha se a fella hantle ka hloohong. O ne a tshwere lekotikoti, a se a tshetse tjeletana ka ho lona. 10

'Dumelang beng ba ka' ke yena eo ha a fihla ho bona. 'Ke kopa tjelete bahlomphehi.' Ba ile ba leka ho mo phephetha, empa a hoeletsa haholo a ba bakela moferefere. Tsietsi a ba a hlokomela. Tsipane o ne a re feela: 'Enwa mosadi o tla bolawa ke nna.'

- 7.9 Mantswe ana a Tsipane a reng: '*Enwa mosadi o tla bolawa ke nna*' a re tjebela pele ketsahalong efeng paleng ee? (2)
- 7.10 Ho fetoha ha semelo sa Tsietsi kamora hore a tswa lebothong la sesole ho ile ha ama nkgono Mantsoteng jwang? (2)
- 7.11 Tikoloho ya Sekgutlong, moo lebitla la batswadi ba Tsietsi le neng le le teng e bile le tshusumetso e jwang semelong sa Tsietsi? (2)

- 7.12 Tsietsi o ile a bolaya lepolesa a ba a le hlobodisa diaparo tsa lona ha le ne le habile ho kena heheng ya sepolesa. O nahana hore ke ka lebaka la eng ha Tsietsi a ile a bolaya lepolesa leo? (2)
- 7.13 Ho fihla ha Tsietsi ha Mmaboratholo ho re bopela sephetho se sa lebellwang ka tsela e jwang? (2)
- 7.14 Ho latela maemo a phedisano, na ke ntho e nepahetseng ho iphethetsa ka tsela ya ho bolaya ho ya kamoo Tsietsi a ileng a iphetetsa ka yona ho babolayi ba Tseleng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[25]

POTSO YA 8: POTSO E TELELE YA MOQOQO**DIEPOLLO– T Seema**

Tharahano ke karolo ya poloto eo mathata a mophetwa wa sehlooho a hlwang mekwalaba ho yona, ha **sehlohlo** sona e le moo ditaba di fihlellang tsullung. Sekaseka padi ena, mme o bontshe kamoo bophelo ba Diepollo le Zebon bo ileng ba rarahana kateng, le kamoo e fihlang sehlohlong kateng. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]

POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE**DIEPOLLO– T Seema**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA C

Ha ke ya ke lebile ha hae, ka ntle ho ne ho eme koi e tshweu ka mmala, monyako o ne o butswa le ha ho ne ho sa bonahale batho ka ntle. Ka fihla ka kokota. Eitse ha ho se karabo ka ema motsotswana ka ntle feranteng. Ke ne ke ema ka kgopolo ya hore ha e le mona monyako oo o butswa ho ntse ho na le motho kapa batho, ba mpa ba ile haufinyane. Athe ha ke ntse ke eme moo ke tla utlwa diyepupe. Ke ile ka hlokomela hore o ntse a buisana le motho wa monna. Lentswe la teng ditsebe tsa ka di ne di le tswaetse. Mookotaba wa puisano ya bona e ne e le molamo wa ka Pontsho. 5

'E se e le nako ke sa mmone, le kajeno lena ke bone mohlankana wa hae wa lepolesa, Seabata. Ke a tseba hore e ne e le mathe le leleme empa matsatsing ana ke bona Seabata a le mong le ha a se mosebetsing.' 10

'Ke tla ke ke botse molamo wa hae Paulina, ebile o tlo nketela hona kajeno.'

'O ke o mo anye leleme. Pele bosiu bona ba kajeno bo wela fatshe, ha dintho di tsamaile ka motjha, ngwanana eo o tla robala ntlwanatshwana. Botlhale-ntlhajana ba kang yena ba felletse teng, ba bang jwang bo ba metse difubeng, ba bang bona ke moitedi kwana naheng malapa le maloko a bona ha ba tsebe moo ba leng teng.' 15

Ka utlwa eka ho tsamaya ntho e batang po-o-o! E nqala hloohong ho theosa ka mokokotlo.

- 9.1 Koi e tshweu ka mmala e neng e eme ka ntle ha Dikenkeng e ne e le ya mang? (1)
- 9.2 Puisano e neng e le pakeng tsa Dikenkeng le mohlankana wa hae ka tlong e re utullela sephiri sefe se neng se patehile? (1)
- 9.3 Bontsha kamoo kamano ya Diepollo le Dikenkeng e re hlhisetsang tomatso kateng pading ena. (2)
- 9.4 Hlalosa sephetho se sa lebellwang se iponahatsang bophelong ba Diepollo se hlhiswang ke lefu la Kotsuwopo. (2)
- 9.5 Maele a Basotho a re 'Moloi ha a mele ditshiba'. Hlalosa maele ana o ipapisitse le ditaba tsa nkgono Motsokapere. (2)
- 9.6 Mohla Diepollo a neng a baleha lapeng o ile a bona makolwane feela ona a sa mmone. Hlalosa kamoo motsotso oo o ileng wa tisa *maemo a tsitsipano* kateng. (2)
- 9.7 Ebe ho etela ho makgerenkgwa ha Diepollo ho bile le ditlamorao tse jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.8 Kgohlano e neng e le pakeng tsa Diepollo le mapolesa e ile ya fediswa ke eng? (1)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA D

'He ntate, nna ke dumellana le yena Mmamokele. Kannete Diepollo o monyenyanane haholo hore a ka tsoetsa Mothofeela ntlo. Basadi ba teng motseng mona bao banna ba bona ba seng ba sa phele. Le barwetsana ba mafetwa ba teng, e seng Diepollo e be mosadi wa Mothofeela eo o bonang le wena hore e se e fula le manamane, atjhe we-ee!' 5

'Wena o mpa o ipuela feela jwalo ka yena Mmamokele. Theko le Mothofeela ba sataladitse melala. Ha ho na motho ya tla ba suthisa mererong ya bona.'

'Empa hobaneng ha a sa late Kefuwe wa habo Mmamoseletja. Hape ngwana enwa o ntse a kena sekolo. Nahana feela hore na o ne o tla ikutlwa jwang ha eba Diepollo e ne e le ngwana wa hao wa madi ntate.' 10

'Ha ho na letho leo nna le wena re ka le buang le tla etsa hore Mothofeela a fetole maikutlo mme. Seo yena a se hopotseng ke hore ha la hosane le tjhaba, ba tsamaye le Diepollo ho kgutlela Ribaneng e seng ho hong. O utlwile le wena hore Theko ha a batle ho lahlehela ke dikgomo ho na le ngwanana ya hlahlabaditseng matswele ka tlong ha hae. Tsamaya hona jwale o ye ka mane ka heising o bue le Mothofeela, ke a o hlapanyetsa o tla suha rapo la puleng.' 15

'Na ntate Mothofeela yena o a mo tseba Diepollo?'

'Hantle haholo motsheare wa mantsiboya o ne a ikisitse ka seteyateye mane ha Theko. O bone e le ngwanana e motle.'

- 9.9 Polelo ena: 'e se e fula le manamane' e re bolella eng ka Mothofeela? (1)
- 9.10 Ntate Kgaketla a ka hlalosa e le mofuta ofe wa mophetwa? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.11 Na o ka re moruti o ne a tshehetsa Mothofeela morerong oo wa hae kapa tjhe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.12 Hlalosa tharahano e bakilweng ke ho kula ha Mmamolete bophelong ba Diepollo. (2)
- 9.13 Ntlhakemo ya mongodi ke efe mabapi le dingaka tsa setso? Karabo ya hao e ipapise le ngaka e ileng ya bolella Diepollo hore o tla thola mmae kae. (2)
- 9.14 Ke ka lebaka la eng ha mapolesa a ne a belaela mokgatlo wa Zebulon kamora lefu la Kotsuwopo? (1)
- 9.15 Hangata tebello ya babadi sengolweng ke hore botle bo hlole bobele. Na ho jwalo pading ee kapa ha ho jwalo? Tshehetsa ka ntlha E LE NNGWE feela. (2)

[25]

POTSO YA 10: POTSO E TELELE YA MOQOQO**MME – NP Maake**

Tharahano ke karolo ya poloto eo mathata a mophetwa wa sehlooho a hlang mekwalaba ho yona, ha **sehlohlolo** sona e le moo ditaba di fihlellang tsullung. Sekaseka padi ena, mme o bontshe kamoo bophelo ba Tsekiso le Dikeledi bo ileng ba rarahana kateng, le kamoo e fihlang sehlohlolong kateng. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]

POTSO YA 11: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE**MME – NP Maake**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA E

Ka Labohlano la yona beke eo, a makala ha a bona Tsekiso a mo dumedisa. Motho wa rona a tshoha, pelo yaba ya re mohlomong o ithapetse, mme taba di tla kgutlela setlwaeding. Empa a makala ha a sa re letho ka mora hoba ba dumedisane. Tjhee, ka hare ka mona ntho ya re mohlomong o batla ho ipolela dibe, empa ha a batle ho qala ditaba ka sekgahla. Ntho e nngwe ya tloha hang ka hare ho yena, ya re mohlomong Tsekiso ke yena ya rometseng batswadi ba hae habo. Etswe o ne a sa tsebe hore hantlentle ha habo Tsekiso ke hokae, leha ka nako tsa phomolo o ne a ye a tsamaye a re o ya ha habo kwana Manyatseng. Na ebe Tsekiso o tswa Matatiele? Ngwanana a qala ho thaba, a re mohlomong ke nnete, ke ba hahabo Tsekiso.

5
10

E itshwarella ka leshano leo e le qapileng e be e le kgolwe, e dumele hore ke nnete. E le bope, e le kgabise, e be e le phehe se ka nkgo ya letsopa, le tiye, mme ere motho ha a e otlala ka thutswana ho utlwa hore e bopehile, ho utlwahale modumo o monatjana, wa nkgo e tjhesitsweng hantle. Ha hla ha eba jwalo le ho enwa wa habo rona ngwanana, ho fihlela a hlaphohelwa torong ena ka Moqebelo hoseng ha baeti 15 ba Matatiele ba fihla.

- 11.1 Ke eng e entseng hore Dikeledi a nahane hore batho ba tlo mo kopa ke ba habo Tsekiso? (1)
- 11.2 Phapano ke efe pakeng tsa bophelo boo Dikeledi a kileng a bo lora a bo phela le bophelo ba hae ba nnete? (2)
- 11.3 Hlalosa ho fapana ha semelo sa Thabisile le sa Dikeledi o ipapisitse ka ketsahalo E LE NNGWE ho tswa pading. (2)
- 11.4 Hlalosa komelo e etswang ke mongodi ha a bua ka Thollo a re: '*Tsa lenyalo la hae la pele re ke ke ra di bolela*'. (2)
- 11.5 Tjantjello ya Thollo ya ho batla ho nyala Dikeledi kamora hore Dikeledi a mothothodise sepatjhe e qholoditswe ke eng? (1)
- 11.6 Taba ya ho kula ha Mme e rarhantse ditaba tsa padi ee ka tsela e jwang? (2)
- 11.7 Dikeledi o ile a utlwiswa bohloko ke eng ha Tsekiso a ne a mo fa lengolo leo a neng a mo ngolletse lona? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA F

'Mowakgotla ha a tsekiswe, hle, Bafokeng,' ho realo rangwane. 'Ha ke kgalemelwa ke lona Bafokeng, ke utlwile. Ha ke bone hore na ho sa hloka hore re tswele pele, mme ke kopa ho qhala mmoka ona wa Bafokeng, etswe mosebetsi o sa le mongata ka ntle ka mona, le batho ha ba e so tsamaye kaofela, jwale ba tla makala hore re ikwaletse ka mona re bua dife'. 5

'Ke mantswe ao moholwane,' ho realo rangwane elwa e mong. Ba mo tjhaela monwana le Bafokeng ba bang, mme pitso ya hla ya qhalwa, ba tswa ka phaposeng eo, Mmateboho a sala a le mong le Lesole.

Ke mang ya neng a ka hlola a bua, ha ba tlabotswe habohloko tjena? Bohle ba ne ba thabetse ho tswa ka motjhesong ka mono. E ne e ka mohatsa Lesole o ba beseditse mollo wa tonana, o ba tjhesa jwalo ka wa diheleng, oo ba neng ba hlola ba o utlwela ka moruti wa Wesele ha a rera kerekeng eo ba e kenang kwana Matatiele, ona oo rangwane a neng a re o tla tjhesa batho ba Sodoma le Gomora. Tsa mohlang oo di ne di felle ka yona pitso ena ya Bafokeng. 10

- 11.8 Bolela lebaka le ileng la etsa hore Bafokeng ba Matatiele ba se hlole ba qosa Mmateboho ka hore o patetse motho eo ba sa mo tsebeng lapeng la mora wa bona. (1)
- 11.9 Na lefung la Mme meetlo le ditlwaelo tsa Basotho di ile tsa latelwa? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.10 Ho fihla ha Mme Sebokeng ho re senolela semelo sa Mmateboho jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.11 Hlalosa hore ebe ho ne ho phedisanwa jwang tikolohong eo Mmateboho a neng a dula ho yona nakong eo Mme a neng a hlokahetse. Tshehetsa ka ntlha ho tswa pading. (2)
- 11.12 Seabo sa Mpuse ebile sefe ntshetsopeleng ya padi ee? (2)
- 11.13 Basotho ba re 'Disakopaneng ke dithaba empa ka meriti di a kopana'. Nnetefatsa maele ana ka ho qolla ketsahalo E LE NNGWE paleng e amang Thollo, e totobatsang sena. (1)
- 11.14 Mme o ile a etsa hore lelapa la Diseko le kgone ho amohela batho le bana ba kgone ho bapalla jareteng eo. Ke thuto efe eo mongodi a re rutang yona ka ketsahalo ee? (2)
- 11.15 Hobaneng ha Diseko a ile a nka qeto ya ho boloka sephiri sa Mme? (1)
[25]

KAPA

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO

KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela

Maele ana a reng, 'ho hatisa motho masepana a manamane' a bolela ho mo hlola. Sekaseka tshomo ena 'Obe' le dithoko tsa 'Ntwa ya Barolong', mme o bontshe kamoo baphetwa ba hlahellang mona ba hatisang ba bang masepa a dinamane kateng. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

TEMA YA G

OBE

Ba re e ne e le mosadi wa motseng o mong ya loyang. Mosadi enwa o ne a na le batho bao a loyang le bona, mme taba ena e le sephiri. E ne e se feela batho empa o ne a na le ditshwene le dithotsela hape. Mosadi enwa o ne a na le mora ya seng a le dilemong tsa ho nyala. Mohlankana enwa o ne a rata morwetsana e mong wa motseng o mong. Yaba o kopa ho nyallwa.

5

Jwale ngwetsi e ne e makatswa kamehla ke tse ding tsa dintho tse neng di etsahala lapeng mona, mme yena a sa di utlwisise. Ka matsatsi a mang, matsale o ne a mo laela ho pheha dijo tse ngata. Ha ho tsohwa ka le hlahlamang, dijo tseo ha di yo, feela ho sa tsejwe hore di jelwe ke mang, le hona neng. Hona ho ne ho makatsa haholo. Ha a botsa monna wa hae, le yena o ne a sa utlwisise. Athe matsale o nka dijo tse na bosiu ha batho ba robetse, ho ya fepa batho ba hae naheng kwana. Jwale ha matsatsi a ntse a ya le dibeke di rwalellana, mme le ngwetsi e se e tlwaela bohadi, yaba matsale o rera ho ruta ngwetsi mosebetsi ona wa hae, ba tle ba sebetse mmoho. 10

Yaba o bitsa ngwetsi, e le hara bosiu hore ba tsamaye. Ba tsamaya, ba tsamaya, ba tsamaya. Ngwana batho a maketse hore ho uwa kae ebile a tshohile mafifing ao a bosiu. Yaba o re: 'Mme re ya kae? Ke kgathetse ebile ke tshohile.' Matsale a re tu! Ba tsamaya, ba tsamaya, ba ba ba fihla lengopeng. Ba fumana barwetsana, ditshwene le dithotsela tseo matsale a loyang ka tsona. Ngwetsi yaba e sala e qhaqhasela ke letswalo. Ke ha mmae a re: 'Tholang! Dulang fatshe kaofela!' Ba dula fatshe ba re rii! Yaba o nka thupa tse pedi, e ntsho le e sootho. Yaba o ruta ngwetsi o re: 'Thupa ena e ntsho ke e shwesang. E sootho yona e a tsosa. Ke batla hore o shebe hantle hore ke di sebedisa jwang, mme le wena o tle o di sebedise.' Yaba o oma ka thupa e ntsho. Ba shwa kaofela. Yaba o re ho ngwetsi: 'O a bona he hore e sebetse jwang?' Ngwetsi ya dumela, feela e tshositswe haholo ke mesebetsi ena ya mmae. 15 20 25

TEMA YA H

NTWA YA BAROLONG

- 1 Thoane e tswile majweng, thabeng,
- 2 E tswile bale ba bolotse,
- 3 Bale ba bolotse ba Lewelewele.
- 4 O binne pitiki hodima mohlabana.
- 5 Selepe se madi sa Ramakakane,
- 6 Se thipa e bohale.
- 7 Hoduotswana la boRamakakane,
- 8 Se thipa e bohale.
- 9 Hoduotswana la boRamoretlo
- 10 La otlala Morolong,
- 11 La mo apesa ka dipheo,
- 12 Lephathswa la Mmatau wa Bakhatla.

[25]

POTSO YA 13: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE**KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa dithoko kaofela.

TEMA YA I**NTWA YA DITHUNYA**

Thokong ena seroki se roka ntwā e pakeng tsa Moorosi le makgowa motseng wa Phatlalla.

- 1 Eitse ha re tloha ho hlaoleng,
- 2 Ra tloha dirapeng tsa dipone,
- 3 Nna ka utlwa ka lentswe la mmuso
- 4 Le re memetsa, le re:
- 5 'Bereng a palame.'
- 6 Ra palama.
- 7 Eitse ha re fihla ka lekgalong,
- 8 Pakeng tsa Mafa le Ramabidikwe,
- 9 Modimo wa mo dumedisa Bereng,
- 10 Ra ba ra nehwa sedibelo, ra tloa,
- 11 Re se tlotsitse ho fihla Makgaleng.
- 12 Eitse ha re fihla ka difateng,
- 13 Ra bofolla dinone, ra fudisa.
- 14 Dinone tsa kgora, ra tsoha re feta,
- 15 Ra fihla ka ha Mphutse, ra emisa
- 16 Ka Maphutsing ra fudisa dinone.
- 17 Le teng tsa kgora ra tloha re feta,
- 18 Eitse ha re fihla ka Phatlalla,
- 19 Re sa ntse re fihla,
- 20 Le motsotswana re so qete,
- 21 Makgowa a qabana le Moorosi,
- 22 Jwale ke a tshaba, ke a kgutla!

- 13.1 Ntwā eo ho buuwang ka yona moo e ne e le pakeng tsa merabe efe E MMEDI? (2)
- 13.2 Hlalosa botemengata bo hlahiswang ke lentswe lena, 'dipone' molathokong wa 2. (2)
- 13.3 Ke ka lebaka la eng ha bahlabani ba ile ba nehwa sedibelo hore ba itlole ka sona? (1)
- 13.4 Ho bolelwang ha ho thwe 'Modimo wa mo dumedisa Bereng' moleng wa 9? (1)
- 13.5 Hlalosa hore lentswe lena 'dinone' le tshwantshisa eng. (1)
- 13.6 Hlalosa qeto e ileng ya nkuwa ke seroki ha ntwā e se e kupa. (1)
- 13.7 Thoko ee e ka hlophiswa tlasa mofuta ofe wa dithoko? (1)

MMOHO LE

Bala qotso ena ya tshomo ya 'Senannapo' ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshomo kaofela.

TEMA YA J

SENANNAPO

Ba re e ne e le ngwanana e mong e motle ya bitswang Senannapo. Ngwanana enwa o ne a ratwa ke batho bohle ba motse ka lebaka la botle ba hae le pelo ya hae e ntle. Ka mehla ha batho ba ne ba rorisa botle le pelo e ntle ya Senannapo, metswalle ya hae e ne e shebile. Ba qetella ba honohela Senannapo, ba bona eka bona ha ba ratwe. 5

Ka letsatsi le leng ba rera leqheka la ho bolaya Senannapo. Senannapo a tsamaya le ntja ya hae jwalo ka tlwaelo ha ba ilo papala. Kgetlong lena teng ba tsamaya ba ya papalla morung moo ba ileng ba rwalla patsi, ba besa mollo. E mong a re: 'Ha re papaleng papadi ya ho tlola mollo.' Ba dumellana hoba ba ne ba tseba morero wa bona. Senannapo a dumela ka lekgonono, a re mollo o kotsi, mme o ka ba tjhesa. 10
Metswalle ena ya hae ya iketsa eka e a kgena, ba bolella Senannapo hore ha a sa batle ho papala le bona a tlohele. Senannapo a qetella a dumetse.

Ka nako ena yohle ntja ya hae e ne e shebile se etsahalang. Ba bapetse jwalo ba ntse ba beselletsa mollo ona. Ha ba bona e se e le kgabo, ba re Senannapo ho qale yena ka ho tlola. Ha Senannapo a hana, ba mo sutuletsa ka hara mollo ona. 15
Senannapo a hoeletsa, a kopa thuso empa ba mo tlohella hore a tje a be a butswa. Ba nka masapo a Senannapo ba fa ntja hore e je, e pate mohlala. Ntja ya hana ho ja masapo a Senannapo.

- 13.8 Bolela sesosa sa bora bo neng bo le dipelong tsa metswalle ya Senannapo. (1)
- 13.9 Ke lekgetha lefe le sebedisitsweng moo le bontshang babadi hore pale e ka hodimo ke tshomo? (1)
- 13.10 Mophetwa wa sehlooho tshomong ee ke mang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.11 Sebaka seo banana ba neng ba papalla ho sona se ne se dumellana jwang le morero wa bona? Hlalosa. (2)
- 13.12 Ka ntlha E LE NNGWE hlalosa semelo sa metswalle ya Senannapo o be o fane ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 13.13 Mohale wa tshomo ena ke mang? Hobaneng o realo? (2)
- 13.14 Maele a reng 'Sekgukguni se bonwa ke sebatladi' a nnetefatswa jwang tshomong ee? (2)
- 13.15 Tharollo e hlahella hokae tshomong ee? (2)
- 13.16 Sephetho sa tshomo se senola molaetsa wa yona jwang? (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Haeba o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Athe haeba o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale o tlameha ho araba ya moqoqo.

POTSO YA 14: POTSO E TELELE YA MOQOQO**SEYALEMOYA – RH Moeketsi****Mme mpolaye – A Moloji**

Kgohlano e na le seabo se seholo ntshetsopeleng ya poloto ya tshwantshiso. Sekaseka tshwantshiso ya 'Mme mpolaye', mme o bontshe kamoo kgohlano ya ka ntle le ya ka hare/ya maikutlo tse hlahellang ho yona di ntshetsang pele poloto kateng. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****SEYALEMOYA – RH Moeketsi****O mo feleheditse – SM Mangali**

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama yohle.

TEMA YA K

[Ke mantsiboya, ka tlong ha Paseka. Mosadi wa hae, Mmalerato, o kgathatsehile haholo]

PASEKA: Mmalerato ... Mmalerato ... Mmalerato lesa. Lesa hle mosadi wa ka. Phumola ... Phumola meokgo eo ... Hlakola mamina ao.

MMALERATO: Paseka. Paseka monna wa batho o buiswa ke ho se tsebe. 5

PASEKA: Meokgo eno, masodi ao, dikgapha tseo hle, dikeledi tseno tsa letsatsi le letsatsi ha di ntjese ditheohelang hle!

MMALERATO: Bohloko ba pelo ... Bohloko ba pelo aubuti Paseka hle.

PASEKA: Mmalerato ... Mmalerato ... Morena eitse ha a mpona ke le bodutung bo boholo, bodutu bo boholo jwalo ka ba Adama wa Edene, o ile a nkgethela mosadi. A nkgethela wena Mmalerato wa ka. Molekane wa ka, o lesapo la masapo a ka. Ha ho na le se sa o duleng ha monate, ke teng. Ha ho na le se o kgitlisang thaabe, ke teng, mme ke metsi a hao a maphodi. Ha o sehwa ke lesokolla, jwetsa nna ke tsebe ho o thusa. 10

MMALERATO: Tseo tsohle ke a di tseba. Ke nna ya tsebang hore na o mphallela hakae ha nka ipala mmele. 15

- 15.1 Qotsong ena Paseka o bolela eng ha a re Mmalerato ke lesapo la masapo a hae? (2)
- 15.2 Ho ya ka puisano ya dibapadi tse pedi tse hlahellang qotsong ee, ebe o ka re maemo a phedisano a renang lapeng la bona ke a jwang? Hobaneng o rialo? (2)
- 15.3 Na ebe Mmalerato o kgathatswa ke eng hakaale ha a lla habohloko tje? (2)
- 15.4 Ha Mmalerato a tla totelwa ke mahlaba, ebe Paseka o ne a ile hokae? (1)
- 15.5 Kgohlano e teng pakeng tsa Paseka le Mmalerato ke ya mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.6 Mantswe a Paseka ha a re 'Jwale kajeno o sitiswa ke eng ho qhebollela mathata a hao ho nna' a re bolella hore Paseka ke motho wa semelo sefe? (2)
- 15.7 Hlalosa hore sehlooho sa tshwantshiso ee se nyalana jwang le dikahare tsa yona. (2)
- 15.8 Qolla ketsahalo E LE NNGWE eo ho yona mongodi a totobatsang motsotso o mahlonoko tshwantshisong ena. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama yohle.

TEMA YA L

[Ke sepetlele, bona bosiung boo. Ho kena Paseka, mme o kgathatsehile ha bohloko]

PASEKA: A ke hle ke eme mona pele ke lahleha ... ebile materone ke yane moo a tlang le teng, ke se ke tla botsa yena, mohlomong a ka ntjwetsa ditaba ka botlalo ...

MATERONE: Monghadi, ebe nka o thusa? Ha o a tshwanela hoba ka mona. 5

PASEKA: Ke a dumela mme, empa molaetsa oo ke o fumaneng ekare ke ne ke tlamehile ho potlakela kwano, empa hore na hokae hantlente, ke teng moo ke sa nepeng.

MATERONE: E le hore ntate ke mang?

PASEKA: Nna ke Paseka Letoane. Mofumahadi wa ka o nketswe kwano hora, kapa tse pedi tse fetileng, mme e le motho ya mmeleng. 10

MATERONE: Ooo ... tjhe ke a o fumana jwale ... E seng o kene ka lemating leo la boraro, ke a kgutla hona jwale!

PASEKA: Tjhe ke a leboha mme!

- 15.9 Ke sephetho sefe se sa lebellwang seo Paseka a se sibollotseng sepetele? (2)
- 15.10 Hlalosa hore ebe ho ngongoreha ha Mmalerato ho ne ho bidietsa eng. (2)
- 15.11 Bolela hore diketsahalo tsa terama ena di etsahala nakong efe. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.12 Ebe mophetwa wa sehlooho ke mang tshwantshisong ena? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 15.13 Ke molaetsa ofe oo mongodi a rerileng ho o fetisetsa ho babadi ka tshwantshiso ee? (2)

[25]

POTSO YA 16: POTSO E TELELE YA MOQOQO**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Kgohlano e na le seabo se seholo ntshetsopeleng ya poloto ya tshwantshiso. Sekaseka tshwantshiso ya 'Haeso Mafotholeng', mme o bontshe kamoo kgohlano ya ka ntle le ya ka hare/ya maikutlo tse hlahellang ho yona di ntshetsang pele poloto kateng. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]

POTSO YA 17: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA M

MOLEFI:	Banna ba heso nna le Jwalane re qadile hantle nakong eo re neng re qala ho ratana. Ka nako eo ho ne ho se letsatsi le fetang a sa ntetsetse mohala. Lekgetlo le leng le le leng leo a neng a ntetsetsa ka lona o ne a sa phetse ho bolela ka moo a nthatang kateng. Empa mehala eo ha e kene ho hang. Ha ke mo letseditse o tla utlwa a re o bisi.	5
RAMAFOTHOLE:	Ka ho tseba hore Jwalane o se a kopuwe, ke nahana hore o bona ho sa hlokahale hore a o founele mehla ena. Ha e le taba ya hore a se hlote a o bolella kamoo a o ratang kateng ke nahana hore ha ho sa hlokahala hore a tjho jwalo hobane jwale e se e le mosadi wa hao.	10
NGATANE:	Ke tjhaella ditaba tsa Ramafothole monwana. Molefi, o lokela ho tseba hore kgarebe ha o e kopile ha e sa le motjhaufa wa hao, empa e se e le mosadi wa hao. O kile wa bona kae mosadi a founela monna wa hae hararo ka letsatsi e le ha a mmolella hore o a mo rata? Tabeng ya ho qoqa teng ke rata ho o hlokomedisa hore basadi ba na le mesebetsi e mengata eo ba e etsang, ho na le hore ebe e sa le ba qoqa le banna ba bona. Jwalo ka mosadi a ke ke a kopa hore ebe e sa le a ntse a re o o hlohetswe.	15

- 17.1 Ke ka lebaka la eng ha Jwalane a se a sa letsetse Molefi mohala jwalo ka ha a ne a mo tlwaeditse? (1)
- 17.2 Ke eng se neng se etsa hore Jwalane a fetohela Molefi jwalo? (1)
- 17.3 Ke eng e susumeleditseng Ngatane le Ramafothole ho thusa Mapetla mererong ya hae e mebe ka Molefi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.4 Molefi o bolela eng ha a re '*Sena sehwele pelo ya ka ha e a se tjheka, ke se fumane se ituletse ka hodima mobu*'? (2)
- 17.5 Hlalosa tomatso e hlahellang mantsweng a Ramafothole le Ngatane. (2)
- 17.6 A ko bontshe kgohlano pakeng tsa setso le sekwalekwale tshwantshisong ena, o ipapisitse ka maikutlo a Disebo le Morongwe mabapi le lenyalo. (2)
- 17.7 O ka re monga koloi eo Molefi a ileng a kgabeletsa Morongwe ka ho yona ke motho wa boitshwaro bo jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.8 Fana ka mothusi A LE MONG wa Molefi tshwantshisong ena. (1)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA N

KGOLWANE:	Ka nnete ke maswabi haholo ntate Kalamore hobane ho bonahala eka ha ho nko ho tswa lemina. Ntho e mmakatsang ke hobane le nkganela ho beha poreisi ya dikgomo tsa ka le hoja pejana ntate Thebe a ile a re monga dikgomo ke yena ya behang poreisi ya dikgomo tsa hae. Ha ho le jwalo he, ke ne ke rata ho le kopa hore le ke le re tlohelle re behe poreisi ya dikgomo tsa rona; eseng lona le re bolelle poreisi ya dikgomo tsa rona. Etswe ke se ke ile ka le bolella hore mofuta le boleng ba dikgomo tsa ka ha bo tshwane. Ho mpang ho etsa hore ebe dikgomo ke hobane di ya iphulela.	5
THEBE:	Moholwane, le wena more, nna ke bona ho le molemo hore re ba tlohele ba behe poreisi ya dikgomo tsa bona, hobane nnete e a sala, mabaka a bona a utlwahala. Ha re ka nna ra pheha kang ena ke bona re sa nyadisa bana bana ba re hlomphileng, ka hore ba re rerele ditaba tsa bona.	10
KALAMORE:	Ekaka o e bona jwalo ka ha ke e bona.	15
TAHLEHO:	Atjhe, jwale moo le a e fosa. Baholwane, le leballang hore lelapa lena ha se la bo ntate Pitso? Ke hobaneng ha le rata hore bontate ba etse boithatelo moo eseng ha bona? Nna ke ne ke re haeba e le nnete ba rata ho nyala Morongwe, ba lokela ho etsa seo re ba bolellang sona, eseng ba etse se ratwang ke bona.	20

- 17.9 Ke ketso efe e entsweng ke Kgolwane qotsong e bontshang hore bohlale ha bo elwe sekolong bo tswalwa le motho? (2)
- 17.10 Sehlohlolo sa terama ena se fumanwa ketsahalong efe tshwantshisong ena? (2)
- 17.11 Phapano ke efe pakeng tsa tikoloho eo Thebe a dulang ho yona le eo Pitso a hlahang ho yona? (2)
- 17.12 A ko bontshe kamoo moaparo wa Jwalane le wa Morongwe o re senolelang semelo sa bona kateng. (2)
- 17.13 Bolela lebaka le neng le etsa hore Morongwe a hane ho isa ngwana wa hae habo Molefi. (2)
- 17.14 Takadimane o ne a akanya eng ha a ne a re; *'ho lahla Montsheng ho tshwana le ho lahlela taemane ka metsing'*? (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80